

ЛАБОРАТОРІЯ ДИДАКТИКИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ПРОБЛЕМИ ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ У СТАРШІЙ ШКОЛІ

Г. О. Васьківська, канд. пед. наук

Система загальної середньої освіти недостатньо спирається на фундаменталізацію її змісту, хоча у науково-педагогічних колах й обговорюється необхідність рішучого перегляду принципів добору програмового матеріалу. Для розв'язання поставлених завдань на першому етапі реалізації теми «Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі в умовах профільного навчання» науковцями лабораторії дидактики проводилися констатувальні зрізи щодо доцільності здійснення фундаменталізації змісту освіти у старшій школі. Науковці і педагоги-практики давно помітили, що деякі програми і підручники переобтяжені навчальним матеріалом, засвоєння якого учнями є обов'язковим. Майже 64 % опитаних вважають, що проблема перевантаження учнів є ознакою сучасної української школи. Водночас висловлювалися пропозиції скоротити обсяги вивчення деяких предметів і ввести предмети, пов'язані з життям, – психологію, філософію – на рівні забезпечення фундаменталізації знань, що здобуваються.

Що саме запобігатиме перевантаженню учнів? На це запитання ми отримали від учителів вісім варіантів відповідей. На їхню думку, варто передусім: 1) реорганізувати навчальний процес на засадах профільності; 2) надати перевагу заняттям у малих групах за інтересами; 3) скоротити обсяг обов'язкового змісту знань; 4) надати перевагу самоосвіті учнів за періодичного консультування з учителями; 5) ущільнити зміст програмових знань за рахунок міжпредметної інтеграції; 6) зменшити сумарну щотижневу кількість уроків; 7) збільшити кількість занять, пов'язаних зі спортом, мистецтвом; 8) надати перевагу дистанційній освіті.

Проаналізувавши «відкриті» відповіді, ми систематизували їх за спільними ознаками. Отже, на перше місце вчителі висунули необхідність: а) розвивати в учителів методичні навички, яких не вистачає: через певний час надавати їм можливість набувати досвіду в інших навчальних закладах з відривом від основного навчально-виховного процесу зі збереженням зарплати; б) переглянути програми, зменшивши варіативні складові та вилучивши «зайві» предмети;

в) збільшити кількість навчальних годин на закріплення вивченого матеріалу, взаємоузгодити політехнічну і гуманітарну складові освіти, використовувати інноваційні технології і комп'ютерні програми. Як зазначили вчителі, програми і підручники містять багато відомостей і тем, а тому знання з навчальних предметів не достатньо засвоюються, не запам'ятовуються учнями, тож і не використовуються більшістю дітей. Учні одержують занадто багато інформації, яка їм не потрібна ні в подальшому житті, ні в майбутній професії, а учителі займаються, передусім, не розвитком дітей, а тим, що передають їм значний обсяг інформації (згідно з навчальними програмами). У зв'язку зі значним обсягом матеріалу, його іноді неякісним викладом у деяких підручниках, низькою мотивацією в навчанні учнів втрачається системність знань. Оскільки деякі теми певних підручників не відповідають віку дітей, викладені складною науковою мовою, то це також не сприяє найголовнішому – їхньому духовному зростанню. Учителі вказали й на те, що одні й ті самі теми вивчаються в різних навчальних курсах у різні роки.

Особлива думка стосується профільної школи. Відповідне навчання слід починати з 7 або 8-го класу – аж до 11-го, адже за таких умов може йтися про формування справжнього майбутнього фахівця у певній галузі діяльності. Вказано також, що: середня освіта відірвана від вищої, а вища – від життєвих реалій; необхідно надавати перевагу вузькопрофільним предметам, які обиратиме сам учень. Запровадивши профілізацію старшої школи, українські ЗНЗ ще й сьогодні не готові до якісного втілення задуманого, а учні не готові до самостійного життя в суспільстві, у них немає ніякого фаху, крім того, освіта, здобута у ЗНЗ, здебільшого не дає змоги працевлаштуватися. З іншого боку, багато учнів старшої школи взагалі не хочуть вчитися, бо, на їхню думку, серед шкільних предметів є «непотрібні», зміст яких їм не знадобиться для майбутнього професійного зростання. Нестабільність освітніх вимог також позначається на якості викладання предметів учителями і, відповідно, на рівень засвоєння знань учнями.

Учителі зазначають, що варто більше звертати увагу на підготовку учнів до життя в соціумі, формуючи компетентності у сферах комунікації, психології особистості, безпеки життєдіяльності, професійного самовизначення, бо освіті не вистачає гармонії з внутрішнім світом дитини, духовності, немає стійкої стратегії у вихованні в учнів моральних якостей, почуття патріотизму тощо.

Ураховуючи думку теоретиків і суб'єктів навчально-виховного процесу щодо необхідності кардинальних змін у змісті освіти, ми наголошуємо на актуальності фундаменталізації її змісту в старшій школі, яка зумовлює гуманізацію процесу навчання, оскільки учні звільняються від перевантажень навчальною інформацією та отримують можливість для творчого саморозвитку.

Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі має бути здійснена за умови формування освітньої метастратегії, системи базових методологічних підходів, що забезпечать кількісні і якісні параметри змісту загальної середньої освіти. Така метастратегія можлива як образна. Базові образи об'єктивної реальності світу, їх формування мають стати підґрунтям для інваріантного компонента змісту освіти.

Щодо варіативного компонента, то фундаменталізація змісту освіти у старшій школі може реалізовуватися за допомогою створення інтенсивних курсів (наприклад, «Наукове пізнання», «Людинознавство»), що уможливить ефективне засвоєння навчального матеріалу і сприятиме розвитку ключових компетентностей. Майже 21 % старшокласників вказали на те, що їх частка має становити 50 % від інваріантної складової, майже 16 % опитаних визначили цю частку як 40 %, а 13 % учнів – як 30 %.

ПРОБЛЕМА ФУНДАМЕНТАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ГУМАНІТАРНИХ ПРЕДМЕТІВ У ТЕОРІЇ НАВЧАННЯ І ПРАКТИЦІ СТАРШОЇ ШКОЛИ

О. В. Барановська, канд. пед. наук

Досвід вітчизняних і зарубіжних фахівців показує, що одним з пріоритетних напрямів розвитку освіти в усьому світі є фундаменталізація. Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що питання фундаменталізації навчання у різних аспектах розглядали: С. У. Гончаренко, В. В. Гриншкун, Г. Я. Дутка, С. Я. Казанцев, Б. Т. Камінський, С. Ф. Клепко, І. М. Козловська, В. В. Краєвський, І. П. Кузьміна; І. В. Левченко, В. С. Ледньов, Н. В. Садовніков, В. А. Сластьонін, А. В. Хуторської, Д. В. Чернілевський та ін. Головним чинником, який має впливати на трансформацію змісту освіти, є радикальна гуманітаризація освіти, орієнтація на людину та фундаментальні цінності. Принцип гуманітаризації освіти передбачає підвищення статусу гуманітарних і суспільних навчальних предметів із суттєвим переосмисленням і переглядом їх змістового наповнення. Актуальним питанням є змістове наповнення предметів історичного циклу та гуманітарних предметів.

Проведено анкетування вчителів і учнів старших класів шкіл м. Києва з метою визначення рівня інформованості з питань фундаменталізації освіти, зокрема гуманітарних предметів, а також на предмет наповненості програм з навчальних